

ЗВІТ
про результати службового відрядження за кордон
української делегації до Латвії
(навчальний візит з вивчення позитивного досвіду щодо впровадження
електронного моніторингу, Латвійська Республіка, м. Рига,
25–27 листопада 2018 року)

За організаційного сприяння Норвезьких радників з питань верховенства права в Україні (NORLAU Проект Пробації) представники Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства юстиції України та Державної установи «Центр пробації» здійснили навчальний візит до Латвійської Республіки в період з 25 по 27 листопада 2018 року з метою вивчення позитивного досвіду щодо впровадження електронного моніторингу (далі – ЕМ).

До складу української делегації входили:

Віктор Горленко, керівник експертної групи координації політики у сфері юстиції Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства юстиції України;

Артем Бабак, заступник начальника відділу міжнародного співробітництва Державної установи «Центр пробації»;

Від NORLAU Проект Пробації участь брали:

Торольв Грусет, проектний експерт (суддя);

Анна Тараненко, радник з правових питань.

Під час перебування у Латвії делегація провела робочі зустрічі з керівництвом і фахівцями Міністерства юстиції Латвії, Служби пробації Латвії та Центру електронного моніторингу.

Історія впровадження ЕМ у Латвії

Червень 2012 року – Міністерство юстиції Латвії створило робочу групу для впровадження ЕМ.

Жовтень 2014 року – парламент ухвалює законодавство про ЕМ (включно зі змінами про умовно-дострокове звільнення).

Липень 2015 року – набуло чинності законодавство про ЕМ, відповідно до якого ув'язнені отримали можливість подавати клопотання на отримання дострокового звільнення із застосуванням ЕМ.

Липень 2015 року – укладення договору з компанією «SuperComLtd» з надання послуг електронного нагляду (до 2020 року). Процедура закупівлі обладнання тривала півтора роки.

Серпень 2015 року – перша особа, яка бере участь у програмі ЕМ.

Лютий 2017 року – 100 правопорушників, які беруть участь у програмі ЕМ.

Впровадження ЕМ відбувалось одночасно на національному рівні без пілотування.

Мета впровадження ЕМ:

зменшення кількості правопорушників в установах виконання покарань;

сприяння ефективному застосуванню альтернативних видів покарань для правопорушників, ризик яких можна контролювати у середовищі громади, які мають мотивацію і вміння бути продуктивними членами суспільства (зайнятість, сім'я, соціальний капітал тощо);

сприяння поступовому переходу від життя у в'язниці до життя в умовах свободи;

економія коштів платників податків.

Довідково: У Латвії 1 день утримання правопорушника на ЕМ коштує державі 6 євро (або 10 євро з урахуванням витрат на персонал), водночас 1 день утримання правопорушника у в'язниці коштує 40 євро.

Важливі заходи, що сприяли створенню передумов та запуску системи ЕМ:

Створення відносно нечисельної робочої групи для впровадження електронного моніторингу.

Консультації з норвезькими та естонськими експертами щодо моделі ЕМ, законодавство, закупівлі, практика (включаючи консультативні семінари в Латвії).

Навчальні візити робочої групи для вивчення міжнародного досвіду з питань розроблення моделі та законодавства ЕМ: Норвегія, Естонія, Швеція, Данія, Шотландія, Англія та Уельс.

Регіональні інформаційні семінари для суддів, прокурорів, працівників органів внутрішніх справ та поліції, партнери дотичні до пробаційної діяльності (понад 30 семінарів).

Інформаційна кампанія

Внутрішні тренінги щодо реалізації ЕМ для працівників пробації (понад 30 семінарів ~ 600 учасників).

Європейська конференція щодо ЕМ у Ризі (квітень 2016 року).

Соціальна інформаційна кампанія з ЕМ (червень 2016 року) – телебачення, інтернет, вулична реклама, друковані видання. Інформаційною кампанією керували професійні PR фахівці.

Опис системи ЕМ Латвії

Правопорушник має можливість подати заявку на дострокове звільнення з в'язниці із застосуванням електронного нагляду – **back door model**.

(Довідково щодо міжнародної практики моделей застосування ЕМ:

Модель «FRONT DOOR» (без ув'язнення в установу виконання покарань)

– вид покарання, альтернативне короткому терміну ув'язнення.

Модель «BACK DOOR» (звільнення з установи виконання покарань до закінчення строку на певних умовах)

– як обов'язок у рамках умовно-дострокового звільнення, що здійснюється раніше, ніж передбачено законом, за умови інформованої згоди/клопотання засудженого про звільнення умовно-достроково раніше дати настання такої пільги).

Основні засади:

пробаційний нагляд застосовується на основі результатів проведеної оцінки ризиків і потреб потенційного кандидата на ЕМ;

поєднується з іншими пробаційними заходами (зобов'язання, пробаційні програми, мотиваційні опитування тощо);

мотивація клієнта пробації бути соціально активним, здійснювати діяльність, спрямовану на соціальну інтеграцію (індивідуальний план роботи).

Періоди застосування ЕМ:

строком від 1 до 12 місяців (за рішенням суду);

при звільненні на ЕМ раніше ніж настання пільги умовно-дострокового звільнення з установи виконання покарань (не раніше як за 12 місяців);

за будь-яким умовно-достроковим звільненням може застосовуватись ЕМ до закінчення строку УДЗ (усі правопорушники, які звільняються умовно-достроково, перебувають під наглядом, однак до деяких з них застосовують електронний нагляд до 12 місяців (за рішенням суду).

**Орієнтовна модель обрахунку періодів застосування
ЕМ відповідно до латвійської моделі «Back door» з проекцією до України**

	Злочин невеликої тяжкості	Злочин середньої тяжкості	Тяжкий злочин		Особливо тяжкий злочин	
			З необережності	Умисний		
Наприклад	ч. 1 ст. 164 КК України Ухилення від сплати аліментів	ч. 1 ст. 185 КК України Крадіжка	ч. 2 ст. 286 КК України Порушення правил безпеки дорожнього руху	ч. 1 ст. 121 КК України Умисне тяжке тілесне ушкодження	ч. 2 ст. 115 КК України Умисне вбивство з обтяжуючими обставинами	
Максимальна межа покарання санкції статті	обмеження волі до 2 років	позбавлення волі до 3 років	позбавлення волі до 8 років	позбавлення волі до 8 років	до 15 років	довічне позбавлення волі
Умовно-дострокове звільнення (ст. 81 ККУ)	1/2	1/2	1/2	2/3	3/4	25 років
	1 рік	1 рік 6 місяців	4 роки	5 років 4 місяці	11 років 3 місяці	25 років
Електронний моніторинг (від 1 до 12 місяців)	1/3	1/3	1/3	1/2	2/3	24 роки
	<i>8 місяців</i>	<i>1 рік</i>	<i>2 роки 8 місяців</i>	<i>4 роки</i>	<i>10 років</i>	<i>24 роки</i>

Під час роботи з клієнтами на ЕМ офіцер пробації додатково до своїх основних функцій:

готує план роботи разом з клієнтом (на період 2 тижнів);

встановлює обладнання ЕМ;

здійснює контрольні візити за місцем проживання клієнта (роботи, навчання та ін.).

реагує на сигнали тривоги електронного нагляду (відвідує правопорушника).

Офіцер пробації має право перевіряти дотримання обов'язків правопорушником у будь-який час доби на власний розсуд.

Обов'язки клієнта пробації

8 обов'язкових вимог для всіх правопорушників, передбачених кримінальним кодексом (відвідувати офіс пробації, надавати інформацію офіцеру пробації тощо).

12 додаткових вимог пробаційного нагляду, які можуть бути встановлені **працівником пробації**, а не судом за результатами проведеної оцінки ризиків і можуть бути змінені в будь-який час протягом наглядового періоду:

- 1) дотримуватися заборони залишати своє місце проживання протягом певного часу доби;
- 2) дотримуватися заборони змінювати місце проживання без згоди служби пробації;
- 3) дотримуватися заборони перебувати в певних громадських місцях;
- 4) дотримувати заборони контактувати з певними людьми;
- 5) дотримуватися заборони виїзду з певної адміністративної території без дозволу служби пробації;
- 6) дотримуватися заборони вживати алкогольні та інші токсичні речовини;
- 7) координувати маршрут пересування з посадовою особою служби пробації;
- 8) пройти курс одної або кількох пробаційних програм;
- 9) дотримуватися заборони на придбання, транспортування або зберігання певних предметів;
- 10) дотримуватися заборони підходити до певних об'єктів, місць або закладів;
- 11) для вирішення проблем криміногенного характеру відвідувати фахівця, призначеного службою пробації, якщо клієнт пробації погоджується сплачувати додаткові витрати, пов'язані з таким візитом (або безкоштовно);
- 12) виконувати вказівки служби пробації, спрямовані на вирішення фінансових і домашніх проблем правовим та соціально прийнятним способом.

7 спеціальних вимог по ЕМ.

- 1) не змінювати своє місце проживання без згоди служби пробації;
- 2) не вживати алкогольні, наркотичні, токсичні або психотропні речовини;
- 3) не пошкоджувати обладнання ЕМ;
- 4) негайно інформувати посадову особу служби пробації, у разі пошкодження електронних пристроїв;
- 5) виконувати план роботи електронного моніторингу, який підготовлено посадовою особою служби пробації;
- 6) інформувати посадову особу служби пробації про осіб, які постійно проживають за місцем свого проживання, негайно повідомляти про осіб, які

мають намір постійно проживати з ним після встановлення електронних пристроїв;

7) усувати потенційні перешкоди, які можуть з'являтися у посадової особи служби пробації в будь-який час дня чи ночі, щоб мати доступ до його місця проживання.

У разі порушення вимог пробаційного нагляду та ЕМ

Офіцер пробації:

запитує письмове пояснення від правопорушника;

вносить письмове попередження, якщо немає поважних причин;

на власний розсуд коригує обов'язки пробаційного нагляду (або/і) надсилає матеріали до суду для подальшого виконання покарання в установі виконання покарань.

*Якщо порушник отримав 2 попередження за порушення вимог по ЕМ працівник служби пробації **повинен** (must request) надіслати матеріали до суду для подальшого виконання покарання в установі виконання покарань (суд **повинен** (must imprison) задовольнити подання).*

У зв'язку із впровадженням електронного нагляду за правопорушниками, кожен територіальний підрозділ Служби пробації Латвії оснащено автотранспортом (по 1 автомобілю, який винаймається в оренду для пробації приблизно за 200 євро на місяць). Якщо базова станція передає тривожний сигнал до Центру моніторингу, працівник територіального офісу пробації має попередньо перевірити інформацію та здійснити виїзд за місцем проживання.

За період функціонування ЕМ винесено 46 письмових попереджень для 36 осіб (20,69 % з 174 осіб), з них: 20 – за вживання наркотичних речовин та 26 – за порушення умов графіку (клієнт пробації не міг пояснити відсутність перебування у встановлений час у встановленому місці відповідно до плану).

Технічні аспекти ЕМ

Браслет

Служба пробації Латвії під час здійснення електронного нагляду користується радіочастотним (мобільним) зв'язком, який є найбільш популярним та простим у реалізації. Разом із тим необхідно бути готовим до багатьох викликів на ранніх етапах застосування, оскільки можливі проблеми із технічними можливостями провайдера (сигналом), але це частина процесу впровадження, і це є нормальним. Послуги надають дві компанії мобільного зв'язку, які суміжно покривають

територію майже всієї країни. Якщо за місцем проживання порушника немає мобільного покриття, йому буде відмовлено у застосуванні до нього ЕМ. До електронного обладнання входить базова станція, браслет (на ногу) та програмне забезпечення. Основна база оснащена пристроєм сканування відбитків пальців (цікаво, що якщо перевірка за відбитками пальців показала, що сканування пройшла інша особа, тривожний сигнал отримує Центр ЕМ, водночас на базі висвітлюється інформація для правопорушника, що перевірка пройшла успішно).

Базова станція

У Латвії засоби електронного нагляду оренднують у кількості, що залежить від потреб. Відповідно до законодавства обладнання не потрібно сертифікувати. Служба пробації Латвії спроможна одночасно забезпечувати контроль за 200 правопорушниками одночасно.

Латвійські експерти обрали 5 компаній-постачальників, з якими зустрічалися окремо для визначення конкретних переваг кожної з них (*маленькі компанії мають більш гнучкі умови, але вони менш надійні*).

6 липня 2015 року укладено контракт на період до 2020 року із постачальником технологій ЕМ «SuperComLimited», який з 1988 року є глобальним постачальником електронного обладнання, надаючи розширені послуги у цій сфері (www.supercom.com).

Для забезпечення електронного нагляду в Латвії цілодобово функціонує Центр електронного моніторингу, в якому працюють добовими чергуваннями 7 працівників пробації.

Порядок прийняття рішення про застосування ЕМ (~ 2 місяці):

правопорушник подає клопотання до керівництва установи виконання покарань (3 робочих дні);

установа виконання покарань надсилає запит до офісу пробації щодо підготовки доповіді про доцільність застосування ЕМ (5 робочих днів);

служба пробації готує доповідь та подає її до установи виконання покарань (15 робочих днів);

установа виконання покарань надсилає до суду документи, у тому числі думку в'язниці (5 робочих днів);

суд виносить рішення про відмову або застосування електронного нагляду строком **від 1 до 12 місяців**, що вступає у законну силу негайно.

Критерії відповідності потенційного кандидата ЕМ

Кожен правопорушник, до якого застосовується електронний нагляд, має відповідати особистим, технічним і спеціальним критеріям.

Особисті критерії:

прогнозований вплив ЕМ на поведінку та емоційний стан правопорушника;

прогнозований вплив ЕМ на стан здоров'я, а також відсутність залежностей (алкоголь, наркотичні, психотропні, токсичні речовини, азартні та ігрові залежності);

наявність мотивації правопорушника на здобуття освіти та працевлаштування.

Причини відмов у зв'язку з невідповідністю особистим критеріям (168 випадків):

під час відбування покарання поведінка особи не мала ознак її виправлення;
наявність залежностей;

за місцем проживання існують обставини, які можуть сприяти новому кримінальному правопорушенню, протиправній поведінці, завдання шкоди жертвам злочину або проживаючим із ним особам.

Оцінка проводиться автоматично відповідно до вихідних даних, які заповнює офіцер пробації в електронній системі (база даних).

Технічні критерії:

клієнт пробації має права, визначені судом на постійне проживання в межах зазначеного місця проживання;

від дорослих та законних представників дітей, які вже проживають за вказаним місцем проживання правопорушника, надано згоду на встановлення ЕМ пристроїв;

місце проживання має постійне електричне живлення, є можливість підключити ЕМ пристрої до електромережі;

у межах місця проживання існує постійне покриття стільникової мережі, що дає змогу забезпечити безперешкодне функціонування ЕМ;

місце проживання має відповідні умови для безпечної та цілісної установки, збереження та функціонування ЕМ пристроїв;

місце проживання має відповідні умови життя, що дозволяє клієнту пробації піклуватися про свої фізіологічні потреби, не виходячи з контрольного периметру ЕМ пристроїв.

Причини відмов у зв'язку з невідповідністю технічним критеріям (51 випадок):

клієнти пробації не мають юридичних прав на проживання в межах зазначеного місця проживання;

неможливо оцінити вказане місце проживання, тому що контактна особа не дозволила це зробити;

не всі особи, які вже проживають за вказаним місцем проживання, надали згоду.

Інші критерії:

засуджена особа дає згоду на ЕМ;

реалізація ЕМ можлива за місцем проживання засудженої особи;

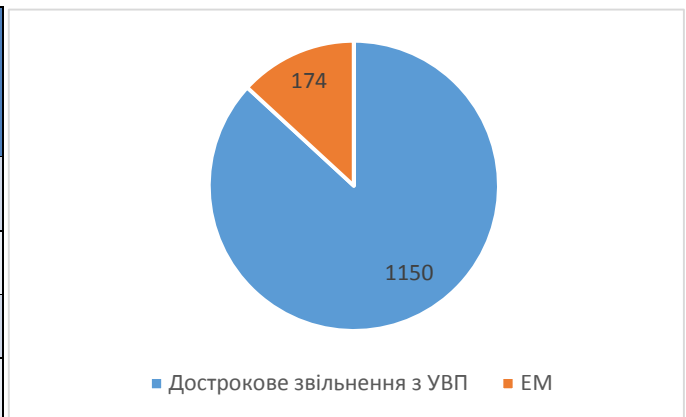
ЕМ стимулюватиме правопорушника до правослухняної поведінки.

У період з липня 2015 року по грудень 2017 року включно з установ виконання покарань Латвії звільнено 1150 осіб, з них **174** особи на ЕМ (раніше ніж звичайне умовно-дострокове звільнення) – **15,13** % від загальної кількості.

Довідково: засуджені за сексуальні злочини у Латвії не мають право на умовно-дострокове звільнення, однак можуть бути учасниками ЕМ.

Цільова група ЕМ у Латвії залежно від категорій засуджених осіб та вчинених ними злочинів

Кількість вчинених правопорушень	Кількість засуджених
1	85
2	46
3<	43
Всього = 323	Всього = 174

Наркотики	Крадіжка	Грабіж	Умисне вбивство/тяжке тілесне ушкодження/насильніцькі злочини	Порушення правил дорожнього руху	Інші (незаконне поведіння зі зброєю, отримання хабаря та ін.)
69	39	19	34	9	152
Всього					323

ВИСНОВКИ:

1. Застосування латвійського досвіду щодо одночасного впровадження ЕМ на всій території України є недоречним з огляду на значно вищу чисельність населення та її площу.

2. З огляду на вивчення латвійського досвіду, основною метою застосування електронного моніторингу є скорочення чисельності засуджених у місцях позбавлення волі, розширення застосування альтернативних видів покарань та ресоціалізація правопорушників у громаді, що у свою чергу підвищує безпеку суспільства в цілому шляхом зниження рівня повторної злочинності.

3. Латвійські експерти рекомендують починати з реалізації моделі back door в силу того, що цей варіант простіший для впровадження як з огляду на законодавчі зміни, так і простоти реалізації. Латвія обрала саме цей шлях і лише зараз вирішується питання про впровадження моделі front door.

4. Необхідно бути готовими до багатьох гострих дискусій, мати політичну підтримку та взаєморозуміння з усіма учасниками системи органів кримінальної юстиції та громадськості.

5. На думку латвійських експертів, технічні питання ЕМ можливо розглядати лише після розроблення основних напрямів концепції застосування електронного нагляду. Технічні аспекти дуже важливі, але ними мають займатися відповідні фахівці, після певних окреслених умов, які мають розробити фахівці з пробаційної діяльності. У Латвії виникало багато дискусій під час обрання типів браслетів (тип, вага, розміри, обслуговування тощо), оскільки на ринку існує багато моделей обладнання різної вартості.

ПРОПОЗИЦІЇ:

1. Для впровадження ЕМ в Україні обрати Білоцерківський (у першу чергу) та Харківський пілотні регіони NORLAU Проект Пробації.

2. Урахувати латвійський досвід для вдосконалення інституту дострокового звільнення, зокрема для перспективи застосування звільнення на ЕМ раніше за термін настання УДЗ, обравши модель впровадження ЕМ *back door* для мінімізації порушень ст.ст. 3, 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

3. Розглянути питання щодо моделі застосування електронного моніторингу на пробації шляхом переведення правопорушника (за його згодою та згодою осіб, з якими він буде проживати) з місць позбавлення або обмеження волі раніше за строк настання дати умовно-дострокового звільнення на певний строк (відповідно до латвійської моделі) за місцем проживання у м. Біла Церква (пілотний регіон NORLAU Проект Пробації).

4. Надіслати запит до Адміністрації ДКВС України для отримання інформації про вартість добового утримання засудженого під час відбування покарання в установі виконання покарань для здійснення аналізу економії бюджетних коштів під час реалізації ЕМ.

5. За сприяння NORLAU Проект Пробації продовжити роботу в напрямі вивчення міжнародного досвіду та впровадження електронного моніторингу на пробації в Україні відповідно до завдань визначених у стратегічних документах (Паспорт: реформа пенітенціарної системи та пробації та Річна національна програма під егідою комісії Україна-НАТО на 2019 рік).

6. Для поширення позитивного досвіду цей звіт розмістити на сторінці Facebook «Пробація в Україні» та надіслати до уповноважених органів з питань пробації.

**Заступник начальника відділу
міжнародного співробітництва
Державної установи «Центр пробації»**

А. К. Бабак

18.12.2018